

Pedagogisch Klimaat

Samengesteld door het NJI Utrecht

Inhoud

Inleiding	pag. 2
Wat is een pedagogisch klimaat?	pag. 2
Wie zijn betrokken bij dagarrangementen?	pag. 2
Het belang van een gezamenlijk pedagogisch klimaat	pag. 3
Rol van ouders	pag. 5
Rol van kinderen	pag. 5
Inhoud van het pedagogisch klimaat	pag. 6
Verschillende vertrekpunten	pag. 8
Pedagogisch klimaat op de agenda	pag. 9
Procesaanwijzingen	pag. 10
Bronnen	pag. 11

Inleiding

Deze notitie gaat in op de wenselijkheid en vormgeving van een gezamenlijk pedagogisch klimaat voor samenwerkende instellingen op het gebied van onderwijs, opvang en vrije tijd van kinderen.

Wat is een pedagogisch klimaat?

Het pedagogisch klimaat verwijst naar de opvoedingscontext waarin de instelling haar opdracht uitvoert. Het gaat om de sfeer die de instelling uitstraalt naar kinderen en ouders en om de wijze waarop kinderen tegemoet worden getreden. Sfeer en bejegening worden vaak vastgelegd in afspraken en regels. Een belangrijk onderdeel van het pedagogisch klimaat is de wijze waarop wordt toegezien op naleving van deze afspraken. Tot slot wordt het pedagogisch klimaat ook bepaald door de wijze waarop de ruimtelijke omgeving van de kinderen is ingericht.

Ruimte straalt pedagogisch klimaat uit

Een school in Zweden is drastisch gaan verbouwen toen er een heel vrijetijdscentrum bijkwam. De klaslokalen werden omgetoverd tot kleinere ruimtes waarin kleine groepen samen konden leren en spelen. De rijen met schoolbanken maakten plaats voor groepstafels waaraan acht kinderen tegelijk konden zitten. De gangen kregen speelhoeken en er werd een kantine aangebouwd. Het onderscheid tussen leerplek en speelplek vervaagde. Het motto van deze school was: "wij zijn een leefgemeenschap".

Een pedagogisch klimaat valt te typeren:

- "Deze school is streng maar rechtvaardig".
- "Tolerantie en respect zijn sleutelbegrippen in onze vereniging".
- "Vrijheid, blijheid is ons motto. Kinderen kunnen ver gaan in het maken van eigen keuzes in onze buitenschoolse opvang".

Het pedagogisch klimaat is niet hetzelfde als een pedagogisch beleid, al hebben ze wel invloed op elkaar. Een pedagogisch beleid is uitgebreider en omvat een visie, doelen en middelen om de doelen te bereiken. Instellingen maken hun pedagogisch beleid in een bepaalde opvoedingscontext.

Wie zijn betrokken bij dagarrangementen?

Een dagarrangement houdt in dat kinderen overdag een in tijd aaneengesloten en inhoudelijk afgestemd aanbod aan onderwijs, opvang en vrijetijdsactiviteiten kunnen volgen. Hierdoor wordt enerzijds een betere opvangvoorziening voor schoolkinderen gerealiseerd en anderzijds krijgen kinderen extra mogelijkheden tot ontplooiing en ontwikkeling.

De volgende instellingen zijn direct betrokken zijn bij het realiseren van dagarrangementen voor schoolkinderen:

- basisschool;
- vrijetijdsvoorzieningen (sport, spel, creatief);
- buitenschoolse opvang;
- tussenschoolse opvang.

De speeltuin, de bibliotheek en het buurthuis kunnen ook partners zijn die het dagarrangement mede vormgeven.

Het belang van een gezamenlijk pedagogisch klimaat

Een gezamenlijk pedagogisch klimaat is belangrijk vanwege de gemeenschappelijke pedagogische opdracht van instellingen voor onderwijs, opvang en vrije tijd en vanwege het feit dat deze instellingen steeds meer samenwerken om kinderen een afgestemd en aaneengesloten dagprogramma aan te bieden. Een gezamenlijk pedagogisch klimaat betekent echter niet dat sfeer en regels de hele dag door hetzelfde moeten zijn.

1 Een gemeenschappelijke pedagogische opdracht

Kinderen brengen een groot deel van hun dag onder de hoede van bovengenoemde instellingen door. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling / RMO heeft onlangs gesteld dat deze instellingen op een aansprekende manier moeten inspringen op het “gat in de pedagogische infrastructuur”, dat ontstaan is door het wegvallen van traditionele structuren zoals kerk, familie, buurt, sportvereniging als opvoedend milieu naast en aanvullend op het gezin. Deze instellingen hebben verschillende opdrachten, maar daarnaast een gezamenlijke pedagogische opdracht: het bevorderen van een voorspoedige ontwikkeling van kinderen in het algemeen en het begeleiden van het kind naar zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en goed burgerschap. Deze gemeenschappelijke opdracht maakt het werken aan een gezamenlijk pedagogisch klimaat eigenlijk vanzelfsprekend. Partners verwachten van een gezamenlijk pedagogisch klimaat een positieve invloed op het welslagen van hun eigen opdracht.

In Zweden zijn onderwijs en vrijetijdscentrum geïntegreerd

De Eriksdalskolan is de hele dag open. De school verzorgt een geïntegreerd programma van lessen, lunch, spelen en vrijetijdsactiviteiten. De kinderen volgen van 8 uur tot 11.15 lessen, lunchen daarna gezamenlijk in de kantine en spelen lekker buiten. De oudere kinderen (vanaf 9 jaar) gaan daarna terug naar de les, terwijl voor de jongere kinderen het vrij spelen is aangebroken. 's Middags vanaf 13.30 uur zijn er voor alle kinderen een keur aan activiteiten op het gebied van sport, spel en creatieve activiteiten. De kinderen tekenen hierop in en bereiden op vrijdag zelf de onderwerpen voor de volgende week voor. Leerkrachten en leidsters werken samen in het verzorgen van dit dagarrangement. Natuurlijk hebben zij daarbij hun eigen specialiteit: de leerkrachten verzorgen het onderwijs, op drukke momenten bijgestaan door de leidsters en de leidsters zijn verantwoordelijk voor de begeleiding van de kinderen tijdens het spelen en de activiteiten. Het management bestaat uit de schooldirecteur en een adjunct-directeur voor het vrijetijdscentrum. Leerkrachten en leidsters vormen één team. Het is in deze situatie vanzelfsprekend dat er gemeenschappelijke afspraken zijn over de wijze waarop men met de kinderen omgaat en wat er mag en niet mag binnen het gebouw. Iedereen in het gebouw heeft dezelfde verantwoordelijkheid om kinderen op hun gedrag aan te spreken.

2 Samenwerking

Betreffende instellingen gaan bovendien in toenemende mate samenwerken om een beter afgestemd aanbod aan kinderen en hun ouders te verzorgen. Een gezamenlijk aanbod gericht op onderwijs, educatie vrijetijdsbesteding, recreatie en opvang. Deze verschillende functies worden geïntegreerd in een nieuw en op elkaar aansluitend aanbod: een dagarrangement voor schoolkinderen. De integratie van verschillende functies in een nieuw aanbod maakt gedeelde uitgangspunten over de opvoeding noodzakelijk. De samenwerkingspartners willen duidelijkheid bieden aan ouders en kinderen. Men vindt het niet goed voor kinderen als zij binnen één gebouw of netwerk geconfronteerd worden met verschillende of zelfs elkaar tegenwerkende normen of regels.

Verschillende benadering van pesten

Het antipest-beleid van de basisschool houdt in dat kinderen de leerkrachten mogen, ja zelfs moeten inschakelen wanneer zij gepest worden of zien dat een ander kind gepest wordt. In de sportvereniging, die dagelijks de gymzaal gebruikt voor sportlessen na school, heerst echter de opvatting dat kinderen hun eigen boontjes moeten leren doppen. Kinderen die bij de sportbegeleiders komen klagen over pesten worden weggestuurd met de mededeling dat ze niet mogen klikken. In de bespreking van het gewenste pedagogisch klimaat wordt geconstateerd dat deze verschillende aanpak niet uit te leggen is aan de kinderen. De sportbegeleiders nemen de regels van de school betreffende het omgaan met pesten over.

In het algemeen zullen samenwerkingspartners in één gebouw wat sneller de noodzaak tot een gezamenlijk pedagogisch klimaat voelen dan de partners in een netwerk. Ouders en kinderen zullen verschillen in de omgang in één gebouw nu eenmaal eerder opvallend en vreemd vinden dan wanneer ze in verschillende gebouwen activiteiten volgen. Toch is ook in een netwerk afstemming van de pedagogische aanpak belangrijk.

Pedagogisch klimaat in een netwerk

Kinderen van een naburige basisschool komen regelmatig in de speeltuin. De speeltuin biedt op woensdagmiddag een spelprogramma aan. Het blijkt dat de schommels regelmatig kapot getrokken zijn. Veel kinderen komen bij de leiding klagen over vechtpartijen. De speeltuin vraagt zich af hoe zij hiermee om moeten gaan. In een overleg met de basisscholen en het sociaal cultureel werk blijkt dat het sociaal cultureel werk de kinderen ook erg lastig vindt. De basisschool heeft strenge regels over vechten en geeft de kinderen weinig bewegingsvrijheid zodat het niet tot vechten komt. De pauze moeten zij regelmatig in de eigen klas doorbrengen, ook al omdat de speelplaats te klein is. De speeltuin en het sociaal cultureel werk concluderen dat de kinderen bij hen uit de band springen omdat dat op school niet kan. De ruzies die op school ontstaan, worden bij hen uitgevochten. School, speeltuin en sociaal cultureel werk besluiten om gezamenlijk nieuwe regels tegen het vechten op te stellen. Vechten mag nog steeds niet, maar ruzies moeten gemeld worden en de kempansen krijgen op dezelfde dag nog de gelegenheid om hun grieven aan elkaar kenbaar te maken en een compromis te bedenken. Enkele leerkrachten besluiten om een cursus "de veilige school" te volgen, om zich te scholen in het omgaan met conflicten. Die cursus blijkt ook voor de speeltuinbegeleider en de kinderwerker interessant te zijn.

3 Overal hetzelfde pedagogisch klimaat?

Niet iedereen ziet de noodzaak van een gezamenlijk pedagogisch klimaat in. De angst voor "verschoolsing" van het kinderleven in de vrije tijd – ook als de schoolbel is gegaan - staat aan de basis van deze opvatting. Men is bang dat de sfeer en regels van de school – als meest gevestigde institutie in het geheel - een te zware stempel zullen drukken op de andere samenwerkingspartners. Een tweede reden voor enige terughoudendheid is dat een zekere mate van discrepantie tussen normen en regels in verschillende situaties bevorderlijk is voor de ontwikkeling. Daar leren kinderen van dat mensen verschillen en er niet één maar verschillende wegen naar Rome kunnen leiden.

Een gezamenlijk pedagogisch klimaat hoeft dan ook niet te betekenen dat de sfeer en de regels de hele dag hetzelfde zijn. Belangrijk is vooral dat de verschillende partners van elkaars regels en het waarom ervan op de hoogte zijn. Omstandigheden verschillen en vragen om verschillende regels. In een vrijetijdssituatie of in een situatie dat er minder

kinderen tegelijk aanwezig zijn, zijn sommige regels bijvoorbeeld niet meer nodig. Het is belangrijk dat de samenwerkingspartners bekend zijn met deze verschillen.

Gezamenlijk, maar niet hetzelfde

De buitenschoolse opvang is bij de school ingetrokken. Zij kregen te horen dat ze zich wel aan de gedragsregels van de school moesten houden. Eén van die regels was dat de kinderen niet door de gangen mochten rennen en geen lawaai mochten maken. De reden achter die regel was dat anders de kleine kinderen gemakkelijk onder de voet gelopen konden worden. En het lawaai stoorde in lessen van andere kinderen. De buitenschoolse opvang heeft toen uitgelegd dat er na school aanzienlijk minder kinderen in de school rondlopen, zodat die redenen eigenlijk niet meer van belang waren. De buitenschoolse opvang vond dat kinderen wel mochten rennen en lawaai maken in hun vrije tijd. Naar aanleiding hiervan hebben alle samenwerkingspartners samen bekeken welke regels wel en niet moesten gelden in de verschillende situaties. De verschillen vielen daarna ook heel goed aan de kinderen uit te leggen.

Rol van ouders

Vanuit de instellingen bezien is het van groot belang ernaar te streven dat ouders het pedagogisch klimaat van de instelling ondersteunen. Want alleen dan kunnen ouders en instellingen partners in de opvoeding zijn. Het betrekken van de ouders dient dus een belangrijk onderdeel te zijn bij besprekingen van instellingen over het pedagogisch klimaat. Ouders hebben op verschillende manieren invloed. Ten eerste kiezen zij de gewenste omgeving (school, clubs, opvang) voor hun kinderen uit. Hierbij speelt het pedagogisch klimaat vaak een rol. Ten tweede willen ouders ook "tijdens de rit" invloed uitoefenen op het pedagogisch klimaat. Dit gebeurt meestal tijdens de individuele en informele contacten tussen ouders en leerkrachten/ begeleiders tijdens halen en brengen, rapportbesprekingen of presentaties. Hierin geven ouders hun mening over de omgang van de instelling met hun kind. Afspraken over interne communicatie in instellingen dienen er voor zorg te dragen dat dergelijke signalen bekend raken bij het management en besproken worden. Ten derde zijn er de formele inspraakorganen zoals oudercommissie of bestuur, waarin ouders hun invloed kunnen uitoefenen op het pedagogisch klimaat.

Ouders zijn niet alleen beïnvloeders op afstand. Zij participeren binnen de instellingen als hulpouder of vrijwilliger. Ook als participanten binnen de instelling dienen zij mee te kunnen praten over het pedagogisch klimaat.

Rol van kinderen

Een pedagogisch klimaat wordt bepaald door ideeën van volwassenen. Voor een gedeelte gaat dat om een inschatting door volwassenen van behoeften van kinderen. Volwassenen maken die inschatting op basis van observaties van of gesprekken met kinderen. Daarnaast zijn er algemeen onderschreven noties over wat kinderen nodig hebben: fysieke zorg, veiligheid, affectie, uitdaging en waardering. De Rechten van het kind vormen ook een goed uitgangspunt voor het bepalen van een geschikt pedagogisch klimaat. In deze rechten staat bijvoorbeeld : het recht op zorg, opvoeding en onderwijs, het recht op participatie en het recht op ontspanning en spel.

Daarnaast is het van belang dat kinderen rechtstreeks mee kunnen praten over het pedagogisch klimaat. Instellingen vergeten soms om de kinderen te raadplegen, terwijl dat best kan. Regels zullen beter nageleefd worden als kinderen ze mede opstellen. Het vermindert de kans dat belangrijke zaken over het hoofd gezien worden of juist zaken geregeld worden die helemaal niet nodig zijn.

Kinderen betrekken bij het opstellen van regels

In een Brede school hebben leerkrachten, leidsters, overblijfskrachten en vakkrachten enkele basisregels opgesteld voor omgang tussen de kinderen:

- we luisteren naar elkaar;
- we hebben respect voor elkaar;
- we hebben respect voor elkaars eigendommen.

De kinderen van alle klassen krijgen deze regels voorgelegd. Daarna houden ze een kringgesprek over de regels die zij aan zichzelf in de klas willen stellen.

Ditzelfde gebeurt ook in de kindercursussen na schooltijd, tijdens het overblijven en in de naschoolse opvang. De kinderen in groep 7 bepalen bijvoorbeeld dat kinderen moeten luisteren als een kind iets zegt en het kind niet mogen onderbreken. Een tweede regel is dat je geen spullen van een kind kapot mag maken. Een derde regel is dat je wel een beetje mag schelden maar niet heel erg. De overblijfgroep bepaalt dat kinderen niet het eten van andere kinderen mogen afpakken. En dat de kinderen die klaar zijn met eten alvast naar buiten mogen. Zo ontstaan in alle groepen regels over de omgang met elkaar. De leiding probeert vervolgens deze afspraken weer in algemeen geformuleerde regels om te zetten.

Inhoud van het pedagogisch klimaat

Een pedagogisch klimaat kan heel goed gezamenlijk zijn omdat de doelen en werkwijzen van betrokken instellingen minder verschillend zijn dan je op het eerste gezicht zou denken. Een aanbod aan kinderen – in de les, op een club, in een vrijetijdssituatie - omvat meestal drie componenten: educatie, recreatie en zorg. Educatie omvat het overbrengen van kennis, vorming en oefenen van vaardigheden. Recreatie is vooral ontspanning, gezelligheid en sociale contacten. Zorg houdt in het scheppen van een gezellige sfeer, aandacht voor het fysiek en emotioneel welbevinden van de kinderen. Educatie, recreatie en zorg zitten in het aanbod van de school, de vrijetijdsverenigingen, het sociaal cultureel werk en de buitenschoolse opvang en alle drie de componenten moeten door het pedagogisch klimaat ondersteund worden. Het is niet zo dat een bepaald pedagogisch klimaat hoort bij een bepaalde functie, bijvoorbeeld dat educatie een strengere aanpak vereist dan recreatie.

Wie is er strenger?

Het team van het buurthuis en het team van de basisschool hebben gezamenlijk de regels ten aanzien van het gedrag van kinderen besproken. De sociaal cultureel werkers kwamen er hierbij tot hun verrassing achter dat zij veel strenger waren dan de leerkrachten. Zo mochten de kinderen op school gewoon zelf naar hun lokaal lopen, ook als de leerkracht er nog niet was. Maar in het buurthuis moesten alle kinderen beneden in de hal wachten totdat de cursusleider hen kwam halen. Het buurthuis heeft de regels toen versoepeld en het bleek geen puinhoop te worden.

Pedagogische doelen

In de betrokken werksoorten heerst eenstemmigheid over de pedagogische doelen waaraan men in ieder geval aandacht wil schenken. Instellingen gebruiken verschillende formuleringen om deze algemene pedagogische doelen aan te duiden. In navolging van Professor Riksen-Walraven kunnen ze als volgt benoemd worden:

1. Veiligheid: een veilige basis waar kinderen ontspannen en zichzelf kunnen zijn. Het gaat om fysieke veiligheid en sociale veiligheid.
2. Persoonlijke competentie: het ontwikkelen van persoonskenmerken zoals zelfvertrouwen, zelfstandigheid en veerkracht waarmee men problemen kan aanpakken.
3. Sociale competentie: ontwikkeling van vaardigheden in de omgang met anderen.
4. Waarden, normen, cultuur: het zich eigen maken van de cultuur, de waarden en normen van de maatschappij waarin men leeft.

Een kapstok voor de typering

Er zijn veel begrippen waarmee men het pedagogisch klimaat in de instelling(en) kan beschrijven. In principe maken betrokken instellingen zelf de keuze hierin. De Raad voor Maatschappelijke ontwikkeling / RMO gaf –na bestudering van de uitgebreide pedagogische literatuur- onlangs een invulling van een aansprekend pedagogisch klimaat in zijn advies over het opvoeden in instellingen. Het pedagogisch klimaat kan volgens hen gevat worden in de begrippen “steun” en “toezicht”. Steun en toezicht zijn de belangrijke voorwaarden voor een succesvolle opvoeding. De inspectie van het Onderwijs geeft de volgende aanwijzing voor een goed pedagogisch klimaat: “Leraren creëren voor leerlingen een pedagogisch klimaat dat ondersteunend en uitdagend is”. Samengevat zou een gezamenlijk pedagogisch klimaat opgehangen kunnen worden aan de volgende termen:

- Steun: het bieden van aandacht, affectie, waardering, respect en ondersteuning;
- Toezicht: het bieden van controle, grenzen en structuur;
- Stimulans: het bieden van uitdaging, autonomie, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

Nadere invulling

Binnen deze kaders kan het pedagogisch klimaat op de in de definitie benoemde terreinen nader worden ingevuld. De vraag bij elk van de hier onderstaande terreinen is: hoe bieden we steun, toezicht en stimulans op dit terrein?

1. Sfeer
2. Omgang tussen kinderen en volwassenen
3. Omgang tussen kinderen onderling
4. Afspraken, regels, sancties en protocollen
5. Ruimtelijke omgeving
6. Communicatie met de ouders

Iedereen verantwoordelijk

In een Brede school hebben een aantal medewerkers uit verschillende teams een adviestraject “de veilige school” gevolgd. Insteek van het adviestraject was zorgdragen voor een fysiek en sociaal veilige school. Hierdoor hebben zij een gezamenlijk arsenaal aan regels opgesteld waaraan kinderen en volwassenen in het schoolgebouw moeten voldoen. Tevens is afgesproken dat iedere medewerker van de Brede school kinderen én volwassenen op “onveilig” gedrag mag aanspreken en voorstellen kan doen om de fysieke veiligheid te verbeteren.

Verschillende vertrekpunten

Naast de algemene pedagogische opdracht zijn er nog andere factoren die het pedagogisch klimaat beïnvloeden. Het is van belang deze factoren te onderkennen.

- Lokale omstandigheden: de sociale en ruimtelijke omstandigheden in de wijk bepalen de mogelijkheden en de wenselijkheden. Gebrek aan ruimte, weinig mogelijkheden tot buitenspelen, veel vandalisme en de aanwezigheid van drugsdealers in de straat zullen tot andere pedagogische regels leiden dan een gemiddelde plattelandsomgeving. Een wijk met haastige tweeverdieners en kinderen met een overvolle agenda vraagt een pedagogisch klimaat met nadruk op rust en aandacht terwijl een wijk met een hoog percentage werkloze gezinnen ook een stimulerend klimaat nodig heeft.
- Levensbeschouwing en levensovertuiging: verschillende waarden en normen, voortkomend uit godsdienstige overtuiging of levensopvattingen (humanisme, pacifisme) leiden tot verschillende opvattingen over het gewenste pedagogisch klimaat. Dit geldt voor de denominatie van scholen, maar natuurlijk ook voor de ouders die de scholen, de buitenschoolse opvang of de club bezoeken.
- Traditie van de instelling: sommige instellingen hebben een lange specifieke traditie in hun werkwijze: dit geldt bijvoorbeeld voor vrije scholen, montessorischolen en de scouting. Maar ook de verschillende traditie van werksoorten kan botsen.
- Cultuurverschillen: mensen uit verschillende culturen of etnische groepen hebben soms verschillende verwachtingspatronen of opvoedingswensen.

Roken op het werk

Er is een nieuw vrijetijdscentrum opgericht voor 4-14 jarige kinderen. Hierin werken de buitenschoolse opvang en het jongerenwerk samen. Het jongerenwerk houdt zich vooral met activiteiten voor de kinderen vanaf 8 jaar bezig. Op een gegeven moment merken de leidsters van de buitenschoolse opvang dat hun collega's roken op de groep. Zij vinden dit een slecht voorbeeld voor de kinderen en stellen het in de volgende teamvergadering aan de orde. De jongerenwerkers leggen uit dat zij hiervan nooit een punt hadden gemaakt omdat veel kinderen ook roken in hun vrije tijd. Het kost enige tijd om een oplossing te vinden, maar uiteindelijk wordt besloten dat kinderen en volwassenen niet meer mogen roken in het gebouw.

Allochtone ouders en pedagogisch klimaat

De Marokkaanse, Turkse en Somalische ouders laten blijken dat zij het pedagogisch klimaat op school en in de naschoolse activiteiten veel te vrij vinden. Er is te weinig toezicht, er wordt te veel door de vingers gezien en de kinderen hebben geen respect voor de volwassenen. Daar hebben ze thuis last van. Andere ouders klagen niet. School en vakkrachten gaan om de tafel zitten. Moeten zij strenger worden, iets wat niet overeenkomt met hun eigen visie? De instellingen zijn beducht voor verharding van het pedagogisch klimaat. Zij besluiten om wel de regels aan te scherpen en veel meer toe te zien op het gedrag. Maar zij zullen deze regels vooral handhaven door meer positieve aandacht te besteden aan goed gedrag ("de hele dag strooien met complimenten en beloningen"). Zij vertellen aan de ouders wat hun strategie is. De ouders geven hen het voordeel

van de twijfel, omdat de instellingen goed geluisterd hebben en ingegaan zijn op hun zorgen.

Pedagogisch klimaat op de agenda

Het praten over een gezamenlijk pedagogisch klimaat is niet gemakkelijk. Het is het beste om vanaf het begin van de samenwerking heirover afspraken te maken. Helaas lukt dit niet altijd omdat eerst praktische zaken moeten worden geregeld. Achteraf hieraan beginnen is echter lastig omdat reeds gegroeide cultuurverschillen dan weer teruggedraaid moeten worden.

De onderstaande randvoorwaarden zijn van groot belang voor een gunstig verloop van het maken van afspraken over een gemeenschappelijk pedagogisch klimaat:

1. Het gesprek moet op verschillende niveaus binnen de betrokken organisaties plaatsvinden: bestuur, management, team van de betrokken instellingen. Zo voorkom je misverstanden achteraf of het terugdraaien van afspraken.
2. Het is van belang elkaar's werksoort te kennen en te waarderen. Ga voorafgaand aan de teambesprekingen bij elkaar op bezoek om te kijken hoe het toegaat. Investeer in persoonlijke onderlinge relaties. Zorg voor regelmatige informele uitwisseling over pedagogisch klimaat (bij het koffieapparaat, etc). Er moet een gezamenlijke personeelsruimte zijn.
3. Een groeimodel is een prettige basis. Maak een begin door algemene uitgangspunten vast te leggen. Het is niet nodig om dadelijk een volledig te zijn. Vertrouw erop dat de gemeenschappelijkheid groeit als de basis is gelegd.
4. Het gaat om een continu proces van uitwisseling, evaluatie, verbetering en vastleggen. Met een keer praten en vastleggen ben je er niet. Het gesprek over het pedagogisch klimaat moet dus een structurele plaats krijgen in de algehele communicatiestructuur van de samenwerkingspartners.
5. Het werk moet gebeuren op het lokale niveau: het gesprek tussen de instellingen zelf en met betrokken ouders en kinderen. De gemeente kan dit faciliteren en regisseren.

Afspreken, evalueren en opnieuw afspreken

De welzijnsstichting en de basisschool hebben samen protocollen opgesteld waarin de spelregels van de brede school staan. Er is toen afgesproken dat spijbelen, te laat komen, en ernstig wangedrag door iedereen gemeld worden bij de conciërge. En dat alle samenwerkingspartners zich aan de gegeven straf conformeren. Een van school geschorst kind mag bijvoorbeeld ook niet op de buitenschoolse opvang of de computerles na school komen. De buitenschoolse opvang en de sportbegeleiders vinden deze regels bij nader inzien onjuist. Zo wordt een kind ook in de vrije tijd gestraft voor een fout die hij op school heeft begaan. De afspraken zijn toen herzien.

Procesaanwijzingen

Hieronder als voorbeeld een leidraad die samenwerkingspartners zouden kunnen volgen bij het werken aan een gemeenschappelijk pedagogisch klimaat.

1. Allereerst is van belang om de onderlinge samenwerkingsverhouding zuiver vast te stellen.
  - twee of meer rechtspersonen (school, kinderopvanginstelling, welzijnsinstelling);
  - één rechtspersoon (de school);Indien twee rechtspersonen:
  - samenwerking op basis van wederzijdse afspraken;
  - de ene rechtspersoon is gastheer van de andere (een vrijetijdsvereniging wordt bijvoorbeeld ingehuurd voor bepaalde periode).Een gast behoeft niet dezelfde stempel op het pedagogisch klimaat te drukken als een samenwerkingspartner.
2. Vervolgens dient de gemeenschappelijke pedagogische opdracht helder te zijn: wat wil men de kinderen bieden?
3. Er dient uitwisseling plaats te vinden over de belangrijkste pedagogische opvattingen, doelstellingen en benaderingswijzen die in de betrokken werksoorten leven op het pedagogisch terrein. Men vertelt elkaar waar men bijzonder aan hecht, wat men de kinderen wil meegeven. Vervolgens concludeert men waar men in overeenstemt en waar men in verschilt. Dit vergt een kijken over de grenzen van de eigen werksoort.
4. De vraag moet aan de orde komen in hoeverre een verschil in levensbeschouwelijke grondslag van de werksoorten van invloed is of moet zijn op het pedagogisch klimaat.
5. In hetzelfde gesprek vindt uitwisseling plaats over wat men van elkaar verwacht, welke mogelijkheden men ziet om verbetering in het pedagogisch klimaat aan te brengen via de samenwerking en voor welke negatieve effecten men bang is.
6. En aan het slot van de bijeenkomst wordt informatie uitgewisseld over de formele eisen waaraan het pedagogisch klimaat moet voldoen vanuit wet- en regelgeving, inspectie, en/of de eigen branchevereniging.
7. In een volgende bijeenkomst kunnen aan de hand van een themalijst en case-besprekingen afspraken gemaakt worden over een gemeenschappelijk pedagogisch klimaat. Hierbij kan tevens vastgesteld worden op welke punten men zal verschillen. Deze themalijst kan door de procesbegeleider worden samengesteld uit deze notitie (zie “ wat is een pedagogisch klimaat” en “inhoud van het pedagogisch klimaat”) en aangevuld worden met wensen van de deelnemers. De case-besprekingen kunnen gemaakt worden op basis van de voorbeelden in deze notitie of eigen recente gebeurtenissen in de betrokken instellingen. De procesbegeleider moet regelmatig checken of het gesprek nog over pedagogisch klimaat gaat, dat wil zeggen over sfeer, regels en handhaving daarvan. De procesbegeleider moet ook regelmatig nagaan of het zowel over steun, toezicht als stimulans gaat. Uit de praktijk blijkt dat een gesprek over pedagogisch klimaat alleen over de toezichtregels gaat.
8. De gemeenschappelijke uitgangspunten, thema's en regels worden vastgelegd in een document. Dit document is een onderdeel van het schoolwerkplan, het pedagogisch beleidsplan van de kinderopvang en het werkplan van de vrijetijdsorganisaties. Het document dient er ook voor om ouders en externe organisaties te informeren.
9. Een maal per half jaar worden de afspraken geëvalueerd en aangevuld. Desgewenst kan men hiervoor punt 4 t/m 7 opnieuw doorlopen. Men kan ook het document als

uitgangspunt nemen en nagaan of men hier nog steeds achter staat en of er aanvullingen/wijzigingen nodig zijn. Een derde optie is een tevredenheidsonderzoek onder ouders en kinderen.

Bronnen

- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling /RMO, Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht, advies 18, Den Haag juni 2001
- Toetsingskader inspectie Primair Onderwijs, een inspectienotitie, Utrecht 1999
- Marianne Riksen Walraven, *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*, oratie aan de Universiteit van Amsterdam, faculteit der Maatschappij- en gedragswetenschappen, 2000
- Frits Prior, PMVO, *De veilige school*, Den Haag, 1999
- Stichting de Meeuw, *Praktijkboek Brede School*, Rotterdam, 2001
- Videofilm *Mag ik naar de BSO*, NIZW, Utrecht 1999
- Evelien Tonkens, *Naar meer samenhang tussen onderwijs, kinderopvang en vrijetijdsvoorzieningen*, Den Haag, maart 2001